

3. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. — СПб.: Питер Ком, 1999. — С.161.
4. Жалдак М.І. Яким бути шкільному курсу «Основи інформатики» // Комп'ютер у школі та сім'ї. — 1998. — №1.
5. Жалдак М.І., Горошко Ю.В. Комп'ютер і елементи стохастичності в шкільному курсі математики // Комп'ютер у школі та сім'ї. — 1998. — №3, 4.
6. Кон І.С. Психология старшеклассника: Пособие для учителей. — М.: Просвещение, 1980. — С.45.
7. Курицкий Б.Я. Поиск оптимальных решений средствами Excel 7.0. — СПб.: ВНУ — Санкт-Петербург, 1997. — 384 с.
8. Мадзігон В.М., Руданко В.Д. Шкільній інформатиці — статус самостійної навчальної дисципліни // Комп'ютер у школі та сім'ї. — 1998. — №4.
9. Моляко В.А. Психология решения школьниками творческих задач. — К.: Радянська школа, 1983. — 94 с.
10. Моляко В.О. Актуальні соціально-психологічні аспекти обдарованості // Обдарована дитина. — 1998. — №1, 2, 3.
11. Островская Е.М. Моделирование на компьютере // Информатика и образование. — 1998. — №8.
12. Пономарев Я.А. Психология творчества // Тенденции развития психологической науки. — М.: Наука, 1988. — С.21—25.
13. Разумовский В.Г. Развитие творческих способностей учащихся в процессе обучения физике. Пособие для учителей. — М.: Просвещение, 1975. — С.28.
14. Самарский А.А., Михайлов А.П. Математическое моделирование: Идеи. Методы. Примеры. — М.: Наука, Физматлит, 1997. — 312 с.
15. Теплицкий І.О. Використання електронних таблиц у комп'ютерному моделюванні // Комп'ютер у школі та сім'ї. — 1999. — №2.

Проблема та умови організації творчої роботи на уроках образотворчого мистецтва

Володимир ТОМАШЕВСЬКИЙ,

викладач кафедри образотворчого мистецтва

Перш, ніж зупинитися на умовах організації творчої роботи, нагадаємо, як вирішувалося це питання у минулому, який зміст має воно зараз і що вкладаємо в це поняття ми. Ще наприкінці XIX ст. у зарубіжній експериментальній психології почалися дослідження з питань дитячої художньої творчості. Так, Г.Кершенштейнер, розгортаючи свій погляд на проблему у книзі «Розвиток художньої творчості дитини» (1914) та наголошуючи на недоліках тодішньої системи навчання, говорить про бездумне малювання геометричного й античного орнаменту, що зовсім залишає без уваги графічні здібності дитини. К.Річчі у книзі «Діти-художники» (1887) доходить висновку, що зображувальна творчість дітей і дорослих це не одне й те саме, що малюнки дикуни та середньовіччя, бо логіка дитячого мислення в процесі малювання інша і схожість «примітивного» мистецтва дорослих і дитячого малюнка лише формальна, вона визначається головним чином його технікою.

Незважаючи на це, на початку та в 30-х роках XX ст. проблема дитячої художньої творчості, як і багато інших у психології та педагогіці, трактувалася з точки зору біогенетичної теорії, за якою розвиток окремої особистості ніби повторює основний шлях людства в цілому. В.Фрейдер («Народження образу», 1930) аналіз народження та формування образу у мистецтві переводить у площину аналізу виникнення художнього образу у мистецтві взагалі і вважає, що розвиток

зображувальної творчості дитини має аналогію з розвитком світового мистецтва. Р.Арнхейм чітко визначив відмінність між дитячою творчістю та первісним мистецтвом, зазначивши, що «...мистецтво первісного суспільства виникає не з цікавості і не заради самого «творчого» потягу. Його метою не було і створення приємних ілюзій. Мистецтво в первісному суспільстві є практичним інструментом у виконанні життєво важливих занять. Воно вселяє у людину небувалу силу, яка стає його помічником. ...Воно робить можливим «магічно впливати» на речі, що відсутні, та живі створіння...» (1, 132).

У психології та педагогіці одними із перших досліджень дитячої художньої творчості є статті Н.Рибнікова «Детские рисунки и их психологическое и педагогическое значение» (1913), Ю.Болдирева «Рисунки как материал для его изучения» (1913), В.Бехтерева «Первоначальная эволюция детского рисунка» (1910). У 20-х роках питання дитячої художньої творчості набуває різко політичного характеру. А.Володимирський писав, що «...дитяча творчість така, якою вона звичайно виявляється, — це щось переходове, на зразок гусені, на чому затримуватися довше, ніж треба, не завжди буває корисно для молодого організму. Обережне і розумне керування дітьми з боку дорослих завжди корисне, щоб ці «вільні», паситворчі прояви дітей з царини випадкових асоціацій поволі обернулися у свідомлений, активно-вольовий

процес, щоб інстинктивне, біологічне стало справді вільним і виправданим актом» (3, 53).

У 1925 році А.Бакушинський висунув теорію навчання образотворчому мистецтву («Художня творчість і виховання»), яка протрималась у радянській педагогіці до 1948 року. Він був близький до ідеї А.Луначарського, який вважав, що під естетичним вихованням треба розуміти не викладання якого-небудь спрощеного мистецтва, а систематичний розвиток органів чуття і творчих здібностей. Бакушинський вважав неприпустимим вплив на творчий процес, виправлення його продуктів, тренування смаку дитини за смаком дорослих, а також і те, що вся система художнього виховання повинна будуватися на свободі дитячої творчості, що визначається законами її розвитку.

На зміну цій теорії з'явилися праці Е.Ігнат'єва, В.Кирєєнко, О.Галкі-

ної та інших вчених, що зробили значний внесок у розвиток художньої творчості дітей, але, на превеликий жаль, вони заклали тверду теоретичну основу навчання художньої творчості у початковій школі з позицій соціалістичного реалізму.

У кінці 80-х років побачила світ книга Б.Неменського «Мудрість краси», в якій теоретично обґрунтовано й практично визначено програми творчого розвитку учнів. Оскільки автор велику увагу приділив духовному збагаченню дитини, то на зміну натурному малюванню у початкових класах прийшла гра, як доступний для дітей елемент спілкування не тільки з учителем, а й мистецтвом та природою. Незважаючи на це, за ігровою формою навчання ми бачимо дуже серйозне ставлення до дітей, до предмета і процесу викладання, що, на жаль, не помітили багато послідовників програми цього вченого.

У сучасній педагогічній практиці питання організації творчої роботи на уроках образотворчого мистецтва розуміється досить широко. Окремі творчі знахідки викладачів лягають в основу різних методик. Так, М.Чернявська активно впроваджує елементи гри у навчальний процес, Є.Каротесва відзначає тісну взаємодію музики та живопису на уроках образотворчості, В.Тищенко, створюючи пробні підручники, намагається поєднати образотворче мистецтво і художню працю, вирішує проблему комплексним вивченням дисциплін у початковій школі.

Погляди автора цієї статті на організацію творчої роботи такі:

— незважаючи на різну підготовку молодших школярів з образотворчого мистецтва до приходу в загальноосвітню школу, спільною рисою є те, що зображувальна діяльність дитини в цих умовах перестає бути ігровою і стає навчальною дисципліною. Якщо говорити про організацію творчої роботи, то від гри як елемента цієї системи відмовлятися зовсім не слід: важливо не загравати з учнем, а за допомогою гри знайти шляхи для важливої розповіді про серйозні речі в образотворчому мистецтві, від чого буде залежати подальше успішне оволодіння грамотою малювання;

— розвиваючи творчі здібності учнів, слід пам'ятати, що у молодшому шкільному віці вони ще не можуть самостійно вирішити композиційні, просторові проблеми, тому з самого початку навчання головну увагу слід приділити декоративній композиції, як подальшій заперуці свідомого малювання;

— у навчанні дітей молодшого шкільного віку образотворчій грамоті необхідно відмовитися від натурального малювання, натомість більше уваги приділяти вивченню основ образотворчого мистецтва на базі образного, чуттєво-емоційного вирішення завдання. Важливу роль у цій роботі буде відігравати навчання навичкам уважного спостереження реальних форм, настроїв, станів природи, конкретних образів та власних почуттів;

— завдання, що пропонуються вчителем для виконання, не повинні суперечити віковим особливостям молодших школярів. Ігнорування цих особливостей сприйняття і репродукції ознак кольору і форми об'єктів і явищ фізіологічного впливу малюнка призводить до зриву нервових процесів і згасання інтересу до зображувальної діяльності взагалі;

— оскільки ознаки кольору та форми у дитячих малюнках піддаються найбільшому ступеню інтерпретації, то, організуючи творчу роботу, необхідно сприяти самостійному пошуку їх з численними варіантами, надаючи учневі повну свободу, стимулюючи його зображувальну діяльність, розвиток творчості активності, уяви. Не слід вимагати результату, адекватного загальноприйнятим рішенням, — дитяча уява, незважаючи на свою незвичність для дорослих, річ дуже гармонійна і підпорядкована;

— у процесі навчання образотворчому мистецтву не останню роль відіграє знання художнього матеріалу. Правильне пояснення властивостей та своєчасне його застосування — запорука підтримки інтересу до малювання і віри у свої можливості учнів;

— завдання, що пропонуються, повинні бути емоційно значущими, викликати активне ставлення, щире переживання;

— методи навчання повинні відповідати меті розвитку дитини.

Для ефективної організації творчої роботи учнів молодшого шкільного віку на уроках образотворчого мистецтва рекомендуємо:

— у початкових класах активізувати роботу з розвитку емоційності і художнього розвитку з питань організації творчої роботи, яка повинна починатися з дитсадка;

— внаслідок використання різних видів мистецтва посилити засвоєння учнями кольорової характеристики образів, якнайширше використовувати техніку змішування кольорів, різних матеріалів, що активізує творчу діяльність і надає їй нового «звучання»;

— при вивченні на уроках основних понять образотворчого мистецтва раціонально використовувати музичні твори;

— на заняттях з образотворчого мистецтва в ході сприйняття образів, об'єктів чи явищ підтримувати і розвивати емоційну захопленість учнів, вводити елемент гри, комплексно використовувати літературні та музичні твори, театралізовані дії;

— правильно добирати художній матеріал для завдань, враховуючи вікові особливості учнів;

— у методиці викладання образотворчого мистецтва необхідно обмежити демонстрацію педагогом готового малюнка тому, що, через вікові особливості, діти копіюють його, не вмикаючи уяву на потужну роботу.

Комплексне вирішення означених завдань містить величезні можливості для творчого й естетичного розвитку молодших школярів засобами образотворчого мистецтва, що дасть змогу найбільш ефективно організувати і спрямувати художнє навчання, розвивати абстрактне мислення дитини і її емоційне ставлення, почуття і світосприймання.

Література

1. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие. — М.: Прогресс, 1974. — 392 с.
2. Бехтерев В.М. Первоначальная эволюция детского рисунка. — С.-Петербург, 1910. — 50 с.
3. Володимирський А.В. Перемога моменту в житті дитини. — К.: Червоний шлях, 1925. — 53 с.
4. Игнатьев Е.И. Психология изобразительной деятельности детей. — М.: АПН РСФСР, 1959. — 190 с.
5. Кириенко В.И. Психология способностей к изобразительной деятельности. — М.: АПН РСФСР, 1959. — 304 с.
6. Лабунская Г.В. Изобразительное творчество детей. — М.: Просвещ., 1965. — 208 с.
7. Неменский Б.М. Мудрость красоты. — М.: Просвещ., 1987. — 255 с.
8. Полюянов Ю.А. Дети рисуют. — М.: Педагогика, 1988. — 173 с.
9. Томашевський В.В. Музыка на уроках образотворчого мистецтва // Мистецтво та освіта. — 1999. — №1. — С.13—17.
10. Томашевський В.В. Музыка як засіб активізації творчих здібностей молодших школярів // Придніпровський науковий вісник. — 1998. — №1—2 (96—97). — С.116—121.
11. Художественное творчество у ребенка / Под ред. Н.А. Ветлугиной. — М.: Педагогика, 1972. — 288 с.